

Јулијана М. Вулетић
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет Крагујевац
Одсек за германистику

НЕМАЧКИ ФРАЗЕОЛОГОЗМИ У ДИЈАСПОРАЛНОМ ЈЕЗИКУ СРПСКИХ РАДНИХ МИГРАНАТА

У предметном прилогу биће издвојен, приказан и анализиран фразеолошки сегмент немачког језичког материјала трансфериран у српски језик радних миграната у Немачкој, а који је добијен приликом истраживања замене и промене српског језика у непосредном језичком контакту. Поред кратког уводног разматрања о фразеологији као науци и фразеолошким јединицама уопште на примерима ексцерпираног говорног дискурса испитаника даје се преглед степена учесталости и начина појављивања одређених фразеолошких јединица и њихове употребе у генерацијским групацијама српских радних миграната у Немачкој.

Кључне речи: дијаспорални језик, фразеологија, фразеологизми, трансференција

1. Увод

У предметном истраживању процеса замене језика и језичких промена у српском које су индуковане утицајем немачког језика у непосредном контакту анализирани су на говорном дискурсу српских радних миграната од прве до треће генерације појединачне појаве језичког контакта¹. У значајне феномене непосредног међујезичког контакта спадају пре свега трансференције на лексичком и граматичком плану. Многим научним истраживањима и радовима утврђено је да у међујезичком контакту најпропуснији план представља лексика, те је преузимање лексике из неког другог језика најпрепознатљивији и први и најједноставнији ниво међујезичких контаката (Рундгалдир 1981: 207; Радовановић 2003: 239). Самим тим и фразеолошки слој једног језика као саставни део лексикона подлеже овом феномену и изложен је утицају другог језика.

На овом месту укратко ће бити представљено шта подразумевамо под трансференцијом. Трансференција је за нас процес, тј. појава доношења речи, елемената, структура и структурних обележја и образаца из језика Б у језик А – заједничка како за посредни тако и непосредни контакт – што доводи до мешања језика на разним плановима језичког система. Мишљења смо да се у основи посредног и непосредног контактанализи један те исти феномен који као окидач за многе процесе у

¹ Истраживање је вршено у циљу израде необјављене докторске дисертације.

међујезичком контакту има различита исходишта². И у посредном и у непосредном контакту производ трансференције називамо трансфер. Међутим, трансфери у посредном и непосредном контакту попримају различити животни пут и доживљавају различите лингвистичке судбине. Начини на који се трансфери појављују у српском дијаспоралном језику српских радних миграната у Немачкој могу бити разнолики. Они се могу јавити у виду асимилованих/адаптираних и неасимилваних трансфера и калкирању лексичких и граматичких структура³, овде немачких фразеологизама, што ће бити илустровано на примерима из корпуса истраживаног говорног дискурса.

Под деловањем силе лексичких и граматичких трансфера, као и других феномена непосредног међујезичког контакта, настаје језик који називамо *дијаспоралним језиком*⁴, који је из немачког језика попримио лексичку и структуру које га временом удаљавају од стандардног српског језика и његових територијалних варијетета у матици.

Истраживачи говора деце југословенских радних миграната у Шведској са простора некадашње СФРЈ уводе нови термин *дијаспора*, којим желе да означе нове појаве у матерњем језику наших миграната (Савић 1989: 17) и под тим подразумевају мешавину различитих дијалеката и језика некадашње СФРЈ⁵. Наслањајући се на ову дефиницију као и на дефиницију М. Дудока (2007)⁶, под *дијаспоралним српским*

- 2 Узроци за појаву међујезичких контаката могу бити *вољни* (миграције, импорт радне снаге, трговина, дипломатија, туризам, образовање) или *невољни* (колонизација, ратови, освајања територија, мењање граница). По свом типу контакти могу бити *посредни* (путем медија, филмова, превода и томе слично у једнојезичним заједницама) и *непосредни* (мигранторна кретања, двојезичне друштвене заједнице и сл.). У посредном контакту трансфер у језику примаоцу постаје део језичког блага стандардног језика као *посућеница* са различитим фазама и степеном адаптације на свим језичким плановима и статусом у језику примаоцу. Резултат оваквог контакта јесте промена стандарда дотичног језика и он живи као такав на синхроној и на дијахроној равни. У непосредном међујезичком контакту у миграционом/исељеничком контексту, утицаји феномена језичког контакта одражавају се на скоро све системске равни језика А који је под утицајем језика друштвене средине (језик Б), а резултат оваквог контакта су лексичке и структуралне промене у језику А. Тако под деловањем ових утицаја настаје језик који називамо дијаспоралним језиком. О овоме видети ниже у раду.
- 3 Под неасимилованим трансфером подразумевамо фонетско-фонолошки непромењено преношење немачке лексеме у српски језик, тачније употребу немачке лексеме у српском дискурсу са немачким изворним изговором, док асимилованим/адаптираним трансфером означавамо употребу немачке лексеме адаптирану у српски језик према правилима фонолошког система српског језика. Поступак калкирања своди се на копирање/пресликавање састава (структуре, модела) стране речи или израза, при чему се језички материјал замењује језичким материјалом језика примаоца, овде српским језиком.
- 4 О разматрању појма дијаспорални и наследни језик видети у *Употреба српског језика у ишнџенџерацијској и инџраџенџерацијској комуникацији Срба у немачкој дијаспори*, ур. <<http://doi.fil.bg.ac.rs/pdf/journals/sj/2020-1/sj-2020-25-1-34.pdf>>, 8. 8. 2022.
- 5 У вези са тим упоредити и дефиницију дијаспоралног језика код Плачко (1977).
- 6 Дудок (2007: 239, 241) дефинише језик дијаспоре као језик „хетерогеног карактера, јер су његови носиоци, појединци и чланови заједнице, расејани, далеко један од другог

језиком подразумевамо језик Срба у Немачкој који је под утицајем немачког језика подлегао променама самог система, који не имплицира повезаност овог и таквог српског језика са стандардним српским језиком и умногоме се разликује од језика са којим је прва генерација радних миграната дошла у Немачку.

2. Фразеологија и фразеологизми

Фразеологија је релативно млада лингвистичка дисциплина, а у србистици се о њеној самосталности, односно везаности за лексикологију, још увек расправља.⁷ Фразеологија као лингвистичка дисциплина настаје средином 20. века, а свој успон и процват на међународном нивоу доживљава седамдесетих и осамдесетих година 20. века. Данас је фразеологија (као, уосталом, и лингвистика уопште) једна интердисциплинарна наука, интересовање за фразеолошку проблематику веома је актуелно и проучавају се сви њени аспекти при чему се користи знање других, са њом повезаних наука.

Питање класификације фразеологизама старо је колико и сама фразеологија као наука и може се рећи и да је и данас актуелно. Класификација фразеологизама увелико је допринела утемељењу фразеологије као самосталне научне дисциплине и њеном издвајању из лексикологије. Исто тако, од добре класификације фразеологизама зависи јасно дефинисање фразеолошког слоја једног језика као и бољи увид у структуре и семантичка обележја појединих супкласа фразеологизама.

У литератури се издвајају две велике групације према ужим и ширим дефиницијама фразеологизама⁸. Основним обележјима фразеологизама сматрају се *вишечланост*, *йостијаност* и *идиоматичност*.

Они фразеологизми који поседују основна фразеолошка обележја *вишечланост* и *йостијаност* саставни су део области која се назива фразеологија у ширем смислу (Бургер 2003:14). Код ових фразеологизама компоненте задржавају ендосемемску структуру, дакле значење целог фразеолошког споја може се извести из значења појединачних компоненти. Као такви, у одсуству идиоматичности, они према Флајшеру (1997) чине периферију фразеолошког система неког језика. Према Бургеру (2007: 2) у фразеологизме у ширем смислу убрајају се колокације, пословице и формални дискурси.

За фразеологизме који поред ова два наведена обележја поседују и обележје идиоматичности, а која може бити потпуна или парцијална, каже се да спадају у онај део фразеологије који се назива фразеологија у ужем смислу. Ови фразеологизми називају се идиомима, а њих карактерише мањи или већи степен десемантизације појединих компоненти,

као и од матичног језгра [...]", а дијаспору као „динамички, пулсирајући ентитет [...], као егзистенцијални тип мањинске популације која живи изван граница матичне земље са посебним и специфичним језичким обележјима у комуникацији”.

7 Уп. Бургер (2010), Флајшер (1997), Палм (1997); Станојчић, Поповић (2011).

8 Палм, Флајшер, Бургер, као горе.

што надаље значи да значење целог фразеологизма не може да се изведе из значења његових саставних делова. Осим тога, веза између компоненти веома је чврста, састав је постојан, а редослед компонената углавном је непроменљив⁹.

Након овог поједностављеног и уопштеног приказа фразеологије, фразеологизама и њихове класификације, у наредном поглављу рада бавићемо се забележеним немачким фразеологизмима у српском дијаспоралном језику испитаника.

3. Немачки фразеологизми у говору српских радних миграната

Наредне примере из говорног дискурса српских радних миграната у Немачкој забележили смо у интервјуима и другим комуникацијским ситуацијама са припадницима различитих генерацијских групација српских радних миграната.¹⁰ Фразеологизми ће бити најпре наведени према њиховој генерацијској употреби, а класификација коју овде следимо јесте комплексна Бургерова (2010) класификација фразеологизама¹¹. Након илустрације и анализе појединачних фразеологизама покушаћемо да на основу забележених примера извучемо релевантне закључке о квантитативној и квалитативној заступљености немачких фразеологизама у српском дијаспоралном језику радних миграната у Немачкој.

У говору *прве генерације радних миграната* забележена су четири фразеологизма-идиома, који су путем потпуног калкирања трансферисани у српски језик:

- (1) [...] и сад сам обећо, обећо сам жени да ћу сада када буде годишња скупштина (-) да ћу (-) да (-) **<=бацим пешкир>**(-) ја сам без тога живео толике године[...];
/испитаник прве генерације радних миграната Пк, у породици/;¹²
- (2) [...] сваки пут он да го [...] **<=па то се броји>**[...];
/испитаник С, интервју са три представника прве генерације радних миграната у Удружењу/;
- (3) [...] па, добро, ја мислим да он **<=црно ради>** [...]
/испитаник С, интервју са три представника прве генерације радних миграната у Удружењу/;

9 За даље супкласификације видети Бургер (2010) и Флајшер (1997).

10 О појму генерације видети у необјављеној докторској дисертацији. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2015, <<https://nardus.mfn.gov.rs/handle/123456789/5312>>, приступљено 30. 7. 2022.

11 У обзир нису узети структурални фразеологизми према Бургеровој подели. Њих ћемо разматрати у другом прилогу који говори о граматичким трансференцијама у непосредном међујезичком контакту.

12 Испод сваког сегмента говорног дискурса испитаника биће наведени појединачни испитаници из појединачних породица са иницијалом породице, са додатним иницијалом имена, потом се наводи његова генерацијска припадност, као и место где је интервју обављен, тј. место комуникацијске ситуације.

- (4) то је тешка ријеч <*ја> нема праве ријечи <=**која тачно удари чавао у главу**> [...];
/испитаник К, у породици/.
- 'das Handtuch werfen' у значењу 'предаћи борбу, признаћи пораз'¹³
 - 'das zählt', уместо 'што се рачуна'¹⁴;
 - 'schwarzarbeiten', уместо 'радићи на црно'¹⁵;
 - 'den Nagel auf den Kopf treffen' у значењу 'погодити у центар, погодити суштину'

као и три колокације у примерима:

- (5) [...] ја отишо, с њим fino <=**направио термин**> [...];
/испитаник С, интервју са три представника прве генерације радних миграната у Удружењу/;
- (6) <хмхмх> нисам <=**имао страха**><хмхмх> [...]
/испитаник К, у породици/.
- (7) Пе: [...] игра фудбал још одмалена, сад <=**је 16**> [...];
/испитаница Пе, у породици/;
- 'einen Termin machen', уместо 'заказати (термин)'
 - 'Angst haben'¹⁶ уместо 'плашити се'
 - 'alt sein', уместо 'сад има, сад му је 16 година'

У говору *друге генерације радних миграната* присутна је *трансференција фразеологизама* (именичко-глаголских колокација и функционалних глаголских сјојева) *пошћуним калкирањем*, што илуструјемо следећим ексцерпираним примерима:

- (8) [...] отац <=**има термин**> код лекара [...]; [...] Н., је л' ти ниси <=**направио домаћи**> [...];
/испитаница Јс, друга генерација радних миграната типа 2, у породици/;

13 Фразеологизам *бацити пешикир* не бележи се у српском језику. У фази израде докторске дисертације наишли смо на интернету, и то пре свега у спортским чланцима, у којима се овај израз, са наводницима или без њих, користи у значењу 'предати борбу, признати пораз'. Овај фразеологизам најпре смо пронашли у чланку BACIO PEŠKIR – Vesti.rs www.vesti.rs/Sport/BACIO-PESKIR.html, а потом и у другим изворима спортских дешавања, нпр. у чланку: <<https://www.vesti.rs/Sport/AZIJA-Stojkovic-u-timusa-najmanje-primljenih-pogodaka-Ceran-nastavlja-golgetersku-seriju-Marinosi-bacilipeskir.html>>, 8. 8. 2022. Овај идиом лексикализован је у немачком језику, уп. <<https://www.duden.de/rechtschreibung/Handtuch>>, прегледано 8. 8. 2022.

14 <<https://www.duden.de/rechtschreibung/zaehlen>>.

15 У новијој немачкој литератури среће се и термин Einwortphraseologismus (срп. уникомпонентни фразеологизам) и Einwortidiom (срп. уникомпонентни идиом), уп. Бранислав Ивановић, необјављена докторска дисертација: *Рецесивна обележја немачких фразеологизама и шенденција нивелације према савременом језичком сћању*, Филолошки факултет Београд, 2013, <<http://www.doiserbia.nb.rs/phd/university.aspx?theseid=BG20130226IVANOVIC#YvDBZXXZBxPZ>>.

16 Колокација 'имати страх' прилично је фреквентна и у разговорном српском језику у матици.

- (9) [...] **питања** су сасвим лепо <=**намештена**> да може [...];
/испитаник Ш, припадник друге генерације типа 1б, у Удружењу/;
- (10) [...]ја сам<=**матуру направила**>(-)[...];
/испитаница Х, друга генерација радних миграната типа 1а, у канцеларији/;
- (11) [...]и<хммм>и<=**имају страх**>да [...];
/испитаница Х, друга генерација радних миграната типа 1а, у канцеларији/;
- (12) [...]ми смо исто<eee><=**туре направили**>то значи ми смо у целој Европи играли по фестивалима[...];
/испитаница Х, друга генерација радних миграната типа 1а, у канцеларији/;
- (13) или<=**немаш вољу**>или шта[...];
/испитаница Пшб; друга генерација радних миграната типа 2, у породици/;
- (14) [...]да се то деци плати да деца<=**имају вољу**> [...];
/испитаница Јс, друга генерација радних миграната типа 2, у породици/;
- (15) [...] Није никад ни била и неће [...] она <=**нема воље**>, а ја на силу да јенатерам нећу [...]

/испитаница Прб, припадница друге генерације типа 2, у породици/;
према узору на немачке колокације:

- 'Hausaufgabe machen' уместо '(у)радити домаћи задатак',
- 'Abitur machen' уместо 'мајурити',
- 'Angst haben' уместо 'илашити се',
- 'eine Tour machen' уместо 'ићи на турнеју',
- '(keine) Lust haben' уместо '(не) бити расположен за нешто'.

и функционални глаголски спој:

- 'eine Frage stellen' уместо 'поставити питање'

За пример (12) карактеристична је употреба адаптираног трансфера именице 'Tour' у 'туре' у значењу 'турнеја'. Ову појаву називамо *парцијално калкирање фразеологизма са асимилованим трансфером једне фразеолошке комјоненције*.

У наредним примерима ексцерпираним из говорног дискурса друге генерације радних миграната бележимо *парцијално калкирање немачког фразеологизма са неасимилованим трансфером једне фразеолошке комјоненције* (16 и 17).

У примеру (16) реч је о *идиому*, а у примерима (17 и 18) о *колокацијама*:

- (16) [...]знаш, оно када си **добила** <***Gänsehaut**>[...]¹⁷;
/испитаница Пшб; друга генерација радних миграната типа 2, у породици/;
- (17) [...]<***Abitur**> да **направиш**[...];[...]ил' не волиш ил' не би имала време зато[...]
/испитаница Пшб; друга генерација радних миграната типа 2, у породици/;

- '**Gänsehaut bekommen**' *'добићи **Gänsehaut***, уместо *'најежити се'*,
- '**Abitur machen**' *'направити **Abitur***“ уместо *'мајурирати*

и ипшшуну калкирање немачких парцијалних идиома (18 и 19) и колокације (20):

- (18) [...] сад треба да плаћамо **кирију као** <=**кирију хладно**>, сад треба <=топло > још 160 евра[...];
/испитаник Пшг, припадник друге генерације радних миграната типа 2, у породици/;
- (19) [...] ко је нама причао да <=**је толко тешко имао**>¹⁸ кад је [...];
/испитаник Рд и испитаница Рм, припадници друге генерације миграната типа 1б у ендогамном браку другог типа, у породици/.
- (20) [...] еј, Б., <=**направи ми термин**>[...];
/испитаница Прб, припадница друге генерације радних миграната типа 2, у породици/
- '**es schwer haben**' уместо *'било му је тешко'*.
- '**kalt/warm Miete zahlen**', уместо *'плаћаши основну кирију/плаћаши кирију са пратшећим трошковима'*
- '**einen Termin machen**', уместо *'заказати термин'*,

У говорном дискурсу прве генерације четвртог таласа радних миграната забележене су трансференције колокација и функционалних глаголских спојева у примерима:

- (21) [...] **добила сам неки** <***Entzündung**> [...];
/испитаница Вум, представница прве генерације миграната четвртог таласа, у породици/;
- (22) [...] да кад смо **подносили** <=**антраг**>, кад смо **подносили** <=**антраг**> мислим захтев за <=**дулдунг**>[...];
/испитаник Вус, представник прве генерације миграната четвртог таласа, у породици/;
- (23) [...]син <=**правио практикум**> у старачком дому [...]
/испитаница Вум, припадница прве генерације миграната четвртог таласа, у породици/;

17 Звездицом испред лексеме означавамо неасимиловано трансферисање лексеме, тачније употребу лексеме у немачком изворном изговору.

18 ein mühseliges, mit vielen Problemen behaftetes Leben führen

(24) [...] фали ти оно фали ти ово [...] онда ти више **немаш воље** [...] /испитаник Вус, представник прве генерације миграната четвртог таласа, у породици/;

- **'eine Entzündung bekommen'** 'добити *Entzündung*' уместо 'добити упалу'
- **'einPraktikummachen'** 'правити *Praktikum*' уместо 'обавити праксу, бити на пракси',
- **'(keine) Lust haben'** 'уместио '(не) бити *Lust* расположен за нешто'.

и функционални глаголски спој:

- **'einen Antrag stellen'** 'иоднећи *Antrag*' уместо 'поднети захтев'

где је извршена трансференција парцијалним калкирањем колокације са неасимилованим трансфером једне фразеолошке компоненте (21), парцијалним калкирањем функционалног глаголског споја и колокације са асимилованим трансфером једне фразеолошке компоненте (22, 23) и потпуним калкирањем (24).

За илустрацију лексичке трансференције у говору припадника *друге генерације четвртог таласа* забележен је следећи пример парцијално калкираног функционалног глаголског споја са неасимилованим трансфером једне фразеолошке компоненте:

(25) [...] мама<aaa>**добила** сам ја <aaa> исто <aaa> ову<***Einladung**><aaa> за играоницу [...];
/испитаница Кра, у породици; на часу српског/.

- **eine Einladung bekommen-** уместо 'добити *Einladung* позивницу':

У примерима који служе за илустрацију говорног дискурса *ремиграната друге генерације радних миграната*¹⁹ присутна је трансференција колокација потпуним калкирањем (26, 29), парцијалним калкирањем колокација са асимилованим трансфером једне фразеолошке компоненте (28), затим трансференција једне пословице потпуним калкирањем (пример 27)²⁰ као и један идиом трансфериран у српски језик са асимилованим трансфером једне фразеолошке компоненте (30).

(26) [...] и са децом <=**нема страх**> [...];

/испитаница М, ремигрант друге генерације, у породици/;

(27) [...]<=**где је воља ту је и пут**> [...];

/испитаница М, ремигрант друге генерације, у породици/;

¹⁹ Анализа истраживаног корпуса горе наведене докторске дисертације (видети фусноту 10) у погледу генерацијске поделе наметнула је још један тип припадника друге генерације, који чине испитаници који су у неком животном добу доведени у Немачку или су се у Немачкој родили, затим су у одређеном узрасту враћени у Србију, да би се опет у извесном животном добу поново вратили у Немачку. Тај тип припадника друге генерације називамо управо *ремигрантима друге генерације радних миграната*.

²⁰ У овом примеру постоји још једна врста трансфера једне фразеолошке компоненте коју називамо *семантички трансфер*. Видети у поглављу Закључак.

- (28) <*ja, ja> она <=**ради партије**> [...];[...] она <=**прави партије**> за <*Tupperware> [...];
/испитаница Ар²¹ремигрант друге генерације, у ситуацијама које нису интервјуског типа/.
- (29) је л' си ти <=**имала рођендан**>, а ти честитам накнадно;[...]
/испитаница Ар, ремигрант друге генерације, у ситуацијама које нису интервјуског типа/.
- (30) замисли, када ми је рекао да<=**нема бок**> полудела сам [...];
/испитаница Ар, ремигрант друге генерације, у ситуацијама које нису интервјуског типа/.
- '(keine) Angsthaben' уместо 'илашићии се'
 - 'wo ein Wille ist, ist auch der Weg' уместо 'где је воља тју је и начин', при чему је именица 'Weg' семантички погрешно трансферисана.
 - 'Party machen' уместо 'организоваћии забаву/журку',
 - 'Geburtstag haben' уместо 'некоме је био рођендан'
 - 'keinen Bock auf etwas haben' уместо 'имати/немати мерак/ћеф за нешто; (не)бити расположен за нешто'

Што се тиче *шреће генерације радних миграната* и појаве лексичке трансференције, односно трансферисања немачких фразеологизама у српски језик, може се рећи да у њиховом говорном дискурсу није примећен велики број трансфера немачких фразеологизама.

У говору *шреће генерације радних миграната* бележи се погрешан семантички трансфер немачких глагола 'können', 'sprechen', и 'spielen' у колокацијама 'знати неки језик' и 'свирати неки инструмент', на пример:

- (31) [...] ја сам кад сам била мала само српски *могла да причам*[...];
/испитаница Прс, трећа генерација радних миграната, у породици/;
- (32) [...] ја *играм клавир* [...];
/испитаница Пшма, трећа генерација радних миграната; исти пример и код испитанице Ђд, на часу српског/.

итрансференција колокације '**alts ein**' потпуним калкирањем фразеологизма:

- (33) [...]један се зове А., један се зове М. и **један** <=**је 19**>, **један** <=**је 17**> [...]²²;
/испитаница Јм, представница треће генерације радних миграната, на часу српског/;
- (34) [...]Ја сам Б. **Ја** <=**сам тринест година**>[...];
/испитаница Ђб, трећа генерација радних миграната, на часу српског/;

21 Код испитанице Ар, ремиграната друге генерације, током интервјуа није забележен ниједан трансфер, али у ситуацијама које нису биле интервјуског типа у разговору са истраживачем и у интрагенерацијској комуникацији забележени су наведени трансфери (28, 29, 30).

22 На то је испитаница Лј, ендогом, испитаницу Јма питала 'А <=колико си ти?>'

као и колокације **'jemandem kommt etwas fremd vor'** и формалног дискурса **'mein Name ist'**:

(35) [...]разумем ја пуно, али неке речи (-) на пример у политици ||/| политици или тако нешто <=**ми дођу непознати**>и тако|...];
/испитаница Лм, трећа генерација радних миграната, интервју начасу српског/;

(36) [...]<=**Моје име је**> В.Б.[...]23;
/испитаник Бв, трећа генерација радних миграната, интервју начасу српског/.

Трансференција фразеологизама по узору на немачки путем потпуног калкирања приметна је и код ендогама²⁴, што илуструјемо примерима наведеним у даљем тексту.

(37) [...] значи како би знали да је Везна²⁵ гладна, ако не каже, хало, људи, је л можете да <=**направите крај**>, ја сам гладна [...];

(38) [...]значи <=**узмите себи време**> и полако[...];

(39) (-) ја и мој супруг се <=**знамо још од песка**>[...];

(40) [...] па добро, то морате све ова <=**подпитања да им ставите**>[...];
/испитаница Лј, припадница ендогама, на часу српског језика; у породици/.

(41) [...] он **нема воље** њега да учи [...] нема једноставно воље
/испитаница Лј, припадница ендогама, на часу српског језика; у породици/.

Код групације ендогама у наведеним примерима реч је о трансференцији потпуним калкирањем, и то колокације (37,41), функционалног глаголског споја (40), парцијалног идиома (38) и идиома (39).

- **'Schluss machen'**, уместо 'завршити (нешто)';
- **'sich Zeit nehmen'**, уместо 'радити полако, не журити';
- **'sich seit dem Sandkasten kennen'**, уместо 'познавати се од малих ногу';
- **'eine Frage stellen'**, уместо 'поставити питање'

23 Ова је фраза већ преко енглеског језика ушла у српски језик у матици.

24 Под ендогамијом подразумевамо брак склопљен између припадника неке од генерације радних миграната са партнером исте националности; овде је реч о браковима српских радних миграната са партнером српске националности. У предметној дисертацији и овде смо извршили поделу на два типа ендогамних бракова: *први тип* ендогамног брака јесте брак између припадника српских миграната у Немачкој са Српкињом/Србином из Србије; *други тип* ендогамног брака јесте брак између представника исте генерације српских миграната у Немачкој. У дато примеру реч је о ендогаму првог типа.

25 Трансференција на фонетско-фонолошкој равни није била саставни део истраживања. Анализа ове језичке равни, поред тога што би захтевала посебне техничке услове и квалитете снимака, представља и једну комплексну и посебну област истраживања. Ове су промене у горе наведеној необјављеној дисертацији, истакнуте курзивом без упуштања у дубљу анализу, нпр. лако, Минхен, плачам и сл., овде Везна.

- '(keine) Lust haben', уместо '(не) бити расположен за нешто'.

У говору представника *четврте* и *петте* генерације миграната првог таласа примећен је веома мали број фразеологизама што не искључује могућност да је ова појава интензивнија у некој другој комуникацијској ситуацији, са другим саговорницима и сл. На овом месту наводимо два једина примера за трансференцију два функционална глаголска споја, један је трансферисан потпуним калкирањем фразеологизма, док је други трансферисан са семантичким трансфером:

- (42) [...] Ви би <=**ушли са њима у контакт**>[...];
/испитаник Лас, представник четврте генерације миграната првог таласа, у породици/
- (43) [...] ја **сам** слично ко М. уствари **интерес имао** [...]
/испитаник Лас, четврта генерација миграната првог таласа, у породици/;
- '**mit jemandem in Kontakt treten**' уместо 'ступити у контакт'
 - '**Interesse haben**' уместо 'имати интересовање'

4. Закључак

На основу прибележених примера може се извести више закључака у вези са последицама непосредног контакта немачког и српског језика у погледу феномена трансференције фразеологизама у говорном дискурсу испитаника и њиховог утицаја на промене у српском дијаспоралном језику у Немачкој.

- 1) Први закључак који се најпре намеће јесте да постоје фразеологизми који су заступљени код *свих* генерација и да су они трансферисани потпуним калкирањем, те се на основу тога може закључити да су овакви трансфери ушли у лексикон српског језика у миграцији, тачније постали су делом лексикона српског дијаспоралног језика испитаника. То су у испитиваном говорном дискурсу три колокације: имати страх/термин, (на)правити термин, бити стар.²⁶
- 2) Други закључак односи се на *начин* трансферисања немачких фразеологизама, те су се издвојили следећи:
 - а) фразеологизми трансферисани из немачког у српски језик *калкирањем* целог фразеологизма који су квантитативно највише заступљени и називамо их у овом раду *пошироно калкирани фразеологизми*;

²⁶ Колокацију *имати/немати вољу* према немачкој колокацији (*keine*) *Lust haben* прибележили смо код друге генерације првог таласа, затим код прве генерације миграната четвртог таласа и код ендогамата. Иако је у интервјуима и другим комуникацијским ситуацијама нисмо затекли у говору осталих генерација, наша је претпоставка да је присутна код свих генерација или пак да има тенденцију да постане део дијаспоралног језика српских радних миграната.

- б) фразеологизми трансферисани из немачког језика калкирањем фразеологизма при чему је једна компонента фразеологизма калкирана а друга употребљена у неасимилованом облику – *парцијално калкирани фразеологизми са неасимилованом фразеолошком компонентом*;
- ц) фразеологизми трансферисани из немачког језика калкирањем фразеологизма при чему је једна компонента фразеологизма калкирана, а друга употребљена у асимилованом облику – *парцијално калкирани фразеологизми са асимилованом фразеолошком компонентом*;
- д) фразеологизми трансферисани из немачког језика калкирањем целог фразеологизма при чему је једна фразеолошка компонента калкирана са семантичким трансфером – *парцијално калкирани фразеологизми са семантички трансферисаном фразеолошком компонентом*.
- 3) Трећи закључак који произилази из анализираних примера тиче се супкласе фразеологизама који су у непосредном међузјезичком контакту подлегли трансференцији и њихове квантитативне и генерацијске употребе. У анализираном узорку приметно је да су најзаступљеније колокације и функционални глаголски спојеви (код свих генерацијских групација), и веома мали број идиома (прва и друга генерација). У испитиваном узорку заступљена је и једна пословица (ремигрант друге генерације).

За све генерације карактеристична је такође употреба колокација-глагол + именица са колокатором *machen, stellen, haben* које су најбројније, где се колокатори преводе у свом примарном значењу *правити, радити; ставити, наместити*²⁷.

И на крају, као илустрацију исечка фразеолошког слоја српског дијаспоралног језика у Немачкој наводимо листу свих прибележених фразеологизама који су под утицајем немачког језика ушли у дијаспорални српски језик радних миграната у Немачкој управо са оним формативом који је употребљен у дијаспоралном српском језику:

1. Abitur machen – направити матуру
2. Abitur machen – направити Abitur
3. eine Tour machen – направититуре
4. Party machen – радити/правити партије
5. das Handtuch werfen – бацитипешкир
6. das zählt – нешто се броји
7. schwarzarbeiten – радити црно
8. den Nagel auf den Kopf treffen – (тачно) ударити чавао у главу
9. eine Frage stellen – наместити питање

²⁷ (на)правити матуру/абитур/испит/практикум/домаћи/термин, наместити/ставити питање, имати рођендан/термин/интерес

10. (keine) Lust haben – имати/немати вољу
11. kalt/warm Miete zahlen – плаћати кирију хладно
12. es schwer haben – имати тешко
13. Schluss machen – направити крај
14. Sich Zeit nehmen – узети себи време
15. Sich seit dem Sandkasten kennen – знати се од песка
16. eine Frage stellen – ставити (под)питање, наместити питање
17. mit jemandem in Kontakt treten – ући у контакт
18. Interesse haben – имати интерес
19. Jemandem kommt etwas fremd vor – доћи некоме нешто непознато
20. Mein Name ist – моје име је
21. Gänsehaut bekommen – добити Gänsehaut
22. eine Entzündung bekommen – добити Entzündung
23. einen Antrag stellen – поднети антраг
24. eine Einladung bekommen – добити Einladung
25. wo einWille ist, ist auch ein Weg – где је воља ту је и пут
26. Geburtstag haben – имати рођендан
27. Keinen Bock auf etwas haben – немати бок
28. Serbisch sprechen können – моћи причати српски
29. Klavier spielen – играти неки инструмент

Литература

- Burger 2010: H. Burger, *Phraseologie, Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*, 3., Neu bearbeitete Auflage Berlin: Erich Schmidt Verlag 2010.
- Dudok 2007: M. Dudok, *Od jezika dijaspore ka preventivnoj lingvistici?*, u: Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku, vol. 50, br. 1–2, str. 239–250.
- Palm 1997: C. Palm, *Phraseologie*, Tübingen: GunterNarrVerlag.
- Plaćko 1977: Lj. Plaćko, Integracija druge generacije migranata dobne skupine i međugeneracijski odnosi, u: *Druga generacija jugoslavenskih migranata u evropskim zemljama*, Savjetovanje u Kaštel starom, (6–7 avgust 1977), Rasprave o migracijama, Svezak 39, Zagreb 1977.
- Radovanović 2003: M. Radovanović, *Sociolingvistika*, Sremski Karlovci, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Rundgaldier 1981: H. Rundgaldier, Zum Problem der sprachlichen Interferenz im Grödnerischen, in: *Sprachkontakt als Ursache von Veränderungen der Sprach- und Bewusstseinsstruktur* : e. Sammlung von Studien zur sprachl. Interferenz / [Inst. für Sprachwiss. d. Univ. Innsbruck]. Hrsg. von Wolfgang Meid u. Karin Hellert.
- Savić 1989: S. Savić, Dokle smo došli?, u: *Interkulturalizam kao oblik obrazovanja dece migranata*, ur. S. Savić, Filozofski fakultet, Institut za južnoslovenske jezike, Novi Sad, 1989, str. 8–42.
- Stanojčić, Popović 2011: Ж. Станојчић, Љ. Поповић, *Граматишка српског језика за гимназије и средње школе*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Flajšer 1997: W. Fleischer, *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*, Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

Извори са интернета

Вулетич, Јулијана, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2015. <<https://nardus.mfn.gov.rs/handle/123456789/5312>>, 30. 7. 2022.

Вулетич, Јулијана, *Употреба српског језика у интергенерацијској и интрагенерацијској комуникацији Срба у немачкој дијаспори*, <<http://doi.fil.bg.ac.rs/pdf/journals/sj/2020-1/sj-2020-25-1-34.pdf>>, 8. 8. 2022.

Ивановић, Бранислав, *Рецесивна обележја немачких фразеологизама и тенденција нивелације према савременом језичком стању*, Филолошки факултет Београд, 2013, <<http://www.doiserbia.nb.rs/phd/university.aspx?theseid=BG20130226IVANOVIC#.YvDBZXZBxPZ>>.

Стојановић Ана, INTERLINGVISTIČKO PREVOĐENJE METAFORA U IDIOMATSKIM IZRAZIMA SA ITALIJANSKOG NA SRPSKI JEZIK, <<file:///C:/Users/Julijana/Downloads/2245-%23%23default.genres.article%23%23-4083-1-10-20220111.pdf>>, 8. 8. 2022.

<<https://www.vesti.rs/Sport/AZIJA-Stojkovic-u-timu-sa-najmanje-primljenih-pogodaka-Ceran-nastavlja-golgetersku-seriju-Marinosi-bacili-peskir.html>>, 8. 8. 2022.

<<https://www.duden.de/rechtschreibung>>.

Julijana M. Vuletić

GERMAN PHRASEOLOGISMS IN THE LANGUAGE OF DIASPORA OF SERBIAN MIGRANT WORKERS

Summary

In the current paper a phraseological segment of German language material transferred into the Serbian language of migrant workers in Germany, which was obtained during the research on the substitution and change of the Serbian language in direct language contact, will be isolated, presented and analyzed. In addition to a brief introductory discussion of phraseology as a scientific discipline and phraseological units in general, using examples of the excerpted spoken discourse of the interviewees, an overview of the degree of frequency and manner of appearance of certain phraseological units and their use in generational groups of Serbian labor migrants in Germany is provided in the paper.

Keywords: language of diaspora, phraseology, phraseologisms, transfer

Примљен: 15. септембар 2022. године

Прихваћен: 13. јул 2023. године